

“ТАСДИҚ МЕКУНАМ” :

Директори Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ, доктори илми филологӣ, профессор Шарифзода Ф.Х.

11 апрели соли 2023

ХУЛОСАИ ШУЪБАИ ЗАБОНИ ТОЧИКИИ ИНСТИТУТИ ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ БА НОМИ РӯДАКИИ АМИТ

Диссертатсияи номзодии Гулова Маъмура Нуровна таҳти унвони “Номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ: ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохторӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илми филология аз рӯйи ихтисоси 10. 02. 01 – Забони тоҷикӣ дар шуъбаи забони тоҷикии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ ба анҷом расидааст.

Гулова Маъмура Нуровна факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро соли 2005 бо касби “Филолог. Муаллим” аз рӯйи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик бо дипломи аъло хатм кардааст. Соли 2005 ба шуъбаи аспирантураи Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ дохил шуда, онро соли 2009 хатм намудааст.

Гулова Маъмура Нуровна фаъолияти омӯзгории худро дар донишгоҳ соли 2005 дар кафедраи забон ва адабиёти тоҷики Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншох Шохтемур шуруъ кардааст. Айнӣ ҳол дар вазифаи омӯзгори калони кафедраи номбурда кор мекунад.

Роҳбари илмӣ: номзоди илми филология, дотсент, мудири кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи технологии Тоҷикистон Носиров Сабур Музаффарович мебошад.

Мавзуи диссертатсия дар Шурои илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон дар таърихи 29.11. 2019, қарори № 8 тасдиқ карда шудааст.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ карда шуд:

Дар раванди таҳқиқ вижагиҳои хоси номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ ва ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохторӣ баррасӣ гардиданд.

Таркиби луғавии ҳар забону лаҳҷаҳои он маҳсули давраҳои гуногуни таърихи ташаккулу такомули ҳар як халқу миллати соҳибзабон ва инъикосгари рӯйдодҳои иқтисодиву сиёсӣ ва илмиву фарҳангии ҷомеаи он мебошад. Дар натиҷаи таҳқиқи амиқи баъзе вожаҳо, ҷанбаҳои мухталифи ҳаёти моддиву маънавии ин ё он халқ ё гурӯҳи этникиро метавон муайян намуд. Таҳқиқи вожаҳо дар ҳалли бисёр муаммоҳои илми забоншиносӣ низ нақши муассир дошта метавонад.

Воқеан, лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ арзишмандтарин ёдгори пешиниёну гузаштагони мо мебошанд ва ҳар гуна талош дар самти омӯзиши онҳо гоме аст дар масири омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни таърихи ин миллат ва тақвияту ҳифз ва пӯёии забони он, ки муҳимтарин василаи эҷоди ваҳдат ва ҳамдилии мардуми сарзамин ба ҳисоб меравад.

Ҳамин аст, ки дар бахши лаҳҷашиносии илми забоншиносии тоҷик солҳои охир ба масъалаи омӯхтани таркиби луғавии лаҳҷаҳо диққати махсус дода мешавад.

Аз давраи оғози омӯзиши васеи луғати лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ, ки ба солҳои панҷоҳуми қарни гузашта рост меояд, то ба имрӯз таркиби луғавии якҷанд лаҳҷаи забони тоҷикӣ ба таври алоҳида мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Бо вучуди ин, лексикаи теъдоди зиёди лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ ҳанӯз ба таври мукамал омӯхта нашудааст, ки лексикаи лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ аз ҷумлаи онҳост.

Бояд гуфт, ки лексикаи шеваҳои ноҳияи Айнӣ аз ҷанд ҷиҳат ҷолиб ва қобили тавачҷуҳи махсус аст: аввалан, ин ки ноҳия дар гузашта яке аз минтақаҳои суғднишин буд ва дар гуфтори мардумони он лексикаи суғдӣ бештар маҳфуз мондааст, зеро мувофиқи маълумотҳо, агар лаҳҷаҳои суғдӣ дар шаҳрҳои марказии Осиёи Миёна ва атрофи онҳо то асри X арзи вучуд карда бошанд, дар Болооби Зарафшон то асрҳои XII-XIV боқӣ мондаанд ва фақат пас аз асри XIV ҷойи онҳоро забони тоҷикӣ фаро гирифтааст; дувум, ин ки дар таркиби луғавии шеваҳои ноҳияи мавриди назар калимаҳои классикӣ, яъне воҳидҳои луғавие, ки бо гузашти рӯзгор аз забони адабӣ хориҷ шудаву дар лаҳҷаҳо боқӣ мондаанд, зиёд ба назар мерасанд ва баъдан, дар ноҳияи Айнӣ, чун дар баъзе аз навоҳии кӯҳистон, таркиби миллии аҳоли ягона аст. Дар ин минтақаи кишвар танҳо тоҷикон зиндагӣ мекунанд ва мардум бо забонҳои дигар, хусусан бо забону лаҳҷаҳои туркӣ ва русӣ, танҳо берун аз ҳудуди ноҳия дучор меояд.

Дар раванди омӯзиши забони тоҷикиву лаҳҷаҳои он ба назар гирифтани масъалаҳои дар боло ёдрасшуда хело муҳим мебошанд.

Таркиби луғавии шеваҳои ноҳияи Айнӣ, чун ҳар як лаҳҷаи дигари забони тоҷикӣ, аз қабатҳои гуногуни луғавӣ иборат мебошад, ки яке аз онҳоро луғати марбут ба олами наботот ташкил медиҳад.

Ноҳияи Айнӣ аз минтақаҳои кӯҳсори ҷумҳурӣ аст ва олами набототи он ниҳоят бою рангин мебошад, вале мувофиқи маълумоти мутахассисони соҳаи рустанипарварӣ, мутаассифона, бо сабабҳои гуногун, аз ҷумла, ҷангалбурии аз меъёр зиёди мардум, ба миқдори зиёд ва нодуруст ҷамъоварӣ намудани рустаниҳои доругиву ғизоӣ, алафдаравии пеш аз муҳлат, нодуруст ҷаронидани ҷорво ва ғайра майдони сабзиши баъзе рустаниҳо кам гардидаанд ва қисме аз рустаниҳо ҳатто ба дараҷаи нестӣ расидаанд. Дар ин доира тасмим гирифта шудааст, ки таркиби луғавии ноҳияи мавриди назар маҳз дар мисоли калимаҳои ифодакунандаи номи наботот мавриди таҳқиқ қарор дода шавад.

Муҳимии мавзӯ дар он ифода меёбад, ки он ҳанӯз мавриди таҳқиқи махсус қарор нагирифтааст ва ин таҳқиқот барои анҷоми таҳқиқотҳои бунёдӣ дар заминаи луғати лаҳҷаҳои гурӯҳи мобайнии забони тоҷикӣ маводи арзишманди илмӣ дода метавонад.

Ҳамин тариқ, лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ аз ҷумлаи лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ мебошанд, ки сохти грамматикӣ, бахусус таркиби луғати он мавриди таҳқиқи махсус қарор нагирифтааст ва диссертатсияи Гулова Маъмура Нуровна метавонад барои дар оянда анҷом додани таҳқиқотҳои бунёдӣ дар заминаи ин лаҳҷа роҳ боз намояд ва дар ихтиёри забоншиносии тоҷик маводи пуарарзиш воғузур созад.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ. Мақсади асосии таҳқиқи диссертатсионӣ тасвири ҳолати имрӯзаи вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ ва таҳлили ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохтории онҳо мебошад. Амалисозии таҳқиқоти мазкур нисбат ба таҳлили мавзӯҳои лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ равшанӣ меандозад, ки барои ба ҳадафҳои дарпешгузошташуда иҷрои вазифаҳои зеринро тақозо менамояд:

- ошноӣ бо шароити ҷуғрофӣ ва хусусиятҳои таърихиву этнографияи минтақаи мавриди омӯзиш;

- ҷамъоварӣ, гурӯҳбандӣ ва ҳифзи вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо аз лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ;

- муайян намудани роҳҳои пайдоиш ва рушди вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо, ки аз лаҳҷаҳои минтақаи мавриди омӯзиш ҷамъ оварда шудаанд;

- муайян намудани худуди паҳншавӣ ва дараҷаи истифодаи вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо дар дохили лаҳҷаҳои минтақаи мавриди омӯзиш;

- муайян намудани сохтори вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои минтақаи мавриди омӯзиш;

- муқоисаи баъзе падидаҳои лексикологии лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ бо лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ.

Асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот. Зимни таҳқиқи диссертатсия пажӯхишу таҳқиқот, осори илмии олимони забоншиноси маъруфи ватаниву хоричӣ, аз ҷумла В.С. Расторгуева, Б. Ниёзмӯҳаммадов, И.М. Оранский, М.Н. Боголюбов, А.А. Керимова, А.Л. Хромов, Л.В. Успенская, Л.С. Пейсиков, И.И. Зарубин, А.З. Розенфелд, А.В. Калинин, Ф.П. Филин, Н.М. Шанский, Л.Н. Киселева, Е.К. Молчанова, Б. Ниёзмӯҳаммадов, Н. Маъсумӣ, Р. Гаффоров, М. Қосимова, Л. Бузургзода, Ғ. Ҷӯраев, Б. Камолиддинов, Ҳ. Маҷидов, Д. Саймуддинов, С. Назарзода, С. Раҳматуллозода, М. Султонов, О. Қосимов, Д. Хоҷаев, Ш. Исмоилов, Ҷ. Алимӣ, О. Маҳмадҷонов, Ҳ. Ҳамроқулов, М. Эшнӣёзов, М. Маҳмудов, Б. Саъдуллоев, Ҷ. Мурватов, Б. Бердиев, Т. Мақсудов, М. Маҳадов, С. Мирзоев, Б. Тӯраев, Шарипова Г., С. Юсупова ва дигарон, ки ба масъалаҳои муҳимми забоншиносӣ, бахусус қисми шевашиносии он баҳшида шудаанд, асоси назариявӣ ва методологии таҳқиқ маҳсуб мешаванд.

Ҳамчунин, зимни муқоисаи ин ё он падидаи лексикии лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ бо лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ аз фарҳангҳои мавҷудаи лаҳҷавӣ, ки вобаста ба лексикаи лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ анҷом дода шудаанд, истифода шудааст.

Навоварии таҳқиқ. Навгонии илмии диссертатсия дар он ифода меёбад, ки он ба таҳқиқи монографии вижаи лексикаи яке аз лаҳҷаҳои ханӯз омӯхтанашудаи забони тоҷикӣ - лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ, бахусус номи рустаниҳо баҳшида шудааст. Дар диссертатсия дар заминаи лаҳҷаҳои ноҳия пайдоишу рушд, худуди паҳншавӣ ва қолабҳои калимасозии вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо муайян карда шудаанд.

Диссертатсияи номзадии Гулова Маъмура Нуровна аз чанд ҷиҳат аҳаммияти хоса дошта, аҳаммияти назарияш дар он зоҳир меёбад, ки маводи дар ин таҳқиқ ҷамъоварда ва хулосаҳои он барои омӯхтани вижаҳои забонии калимаҳои ифодакунандаи номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ ҳамчун маводи илмӣ ба забоншиносон-лаҳҷашиносон ёрӣ мерасонад.

Таҳқиқи диссертатсионии мазкур аз ҷиҳати мавзуи интихобшуда, масъалагузориҳо, усул, равишҳои таҳқиқ ва хулосаву натиҷагириҳо аҳаммияти махсуси илмиро соҳиб аст.

Арзиши назариявӣ ва амалии кори диссертатсионии Гулова Маъмура Нуровна дар он ифода меёбад, ки барои таҳқиқоти минбаъдаи марбут ба гурӯҳҳои мавзуии таркиби луғавии забони тоҷикиву лаҳҷаҳои он метавонад ба сифати сарчашмаи боэътимод хизмат намояд. Инчунин, натиҷаҳои он хангоми омӯзиши гурӯҳҳои мавзуии таркиби луғавии лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ метавонанд истифода шаванд.

Коркарди натиҷаҳои мавриди пажӯҳиш қароргирифта дар шакли мақолаҳои илмӣ ва хулосаву тавсияҳои илмӣ собит менамоянд, ки дар он хусусиятҳои луғавию маъноӣ ва сохтори таркиби луғавии яке аз лаҳҷаҳои ханӯз омӯхтанашудаи забони тоҷикӣ – лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ дар мисоли воҳидҳои луғавии ифодакунандаи номи наботот бори нахуст мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтаанд ва натиҷаҳои он дар ҳалли баъзе масъалаҳои марбут ба умумияту тафовути системаи лексикаи лаҳҷаву шеваҳои забони тоҷикӣ мусоидат карда метавонад.

Мундариҷаи асосии диссертатсияи Гулова Маъмура Нуровна дар мақолаҳои чопнамудаи муаллиф, аз ҷумла 5 адад дар маҷаллаҳои таъйиднамудаи Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия ва КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маҷмуаҳои илмӣ дигар инъикос ёфтааст:

- [1-М]. Гулова, М. Чанде аз намудҳои хӯрокворӣ дар гӯйиши мардуми Фалғар / М. Гулова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе: Сино, 2014, № 4\3 (137). - С. 75-78.
- [2-М]. Носиров, С., Гулова, М. Калимаҳои ифодакунандаи номи анвои зардолу дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ / С. Носиров, М. Гулова // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ). – Душанбе, 2019, №1(254). - С. 197-201.
- [3-М]. Гулова, М. Калимаҳои ифодакунандаи номи дарахтони мевадор дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ / М. Гулова // Суханшиносӣ (маҷаллаи илмӣ)-и Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ. – Душанбе №3. – Душанбе, 2019. - С. 60-71.
- [4-М]. Гулова, М. Вожагони алоқаманд ба дарахтони мевадор дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ / М. Гулова // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ). – Душанбе, 2020, №4 (261). - С. 229-231.
- [5-М]. Гулова, Н. Номи растаниҳо-ҷузъи таркиби луғавии забон / М.

Гулова // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон (шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ), №2. – Душанбе, 2021. – С. 232-235.

[б-М]. Носиров, С., Гулова, Н. Калимаҳои содаи ифодакунандаи номи рустаниҳо ва мафҳумҳои ба онҳо вобаста дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ /С. Носиров, М. Гулова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявии Донишгоҳи технологии Тоҷикистон. – Душанбе, 2020. - С. 288-291.

Шӯъбаҳои забон ва фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ кори диссертатсионии Гулова Маъмура Нуровнаро дар мавзӯи “**Номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ: ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохторӣ**” кори анҷомёфтаи муҳимму зарурӣ меҳисобад, ки дар сатҳи баланди илмию таҳқиқотӣ таълиф шуда, ба ҳамаи талаботи кори диссертатсионӣ ҷавобгӯ аст. Дар ин замина диссертатсияи мазкурро барои ҳимоя аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 - Забони тоҷикӣ барои дарёфти дараҷаи илми номзади илми филологӣ тавсия менамояд.

Хулоса дар ҷаласаи васеи шӯъбаҳои забон ва фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ қабул гардид.

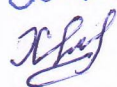
Иштирок доштанд: 12 нафар. **Натиҷаи овоздиҳӣ:** “тарафдор” -12 нафар, “зид” - нест, “бетараф” - нест, қарори №4(23), аз 07. 04. 2023.

Раис

Мирзоев С.

Котиб

Сафарзода Х.

Тасдиқ мекунам: Нозири калони
кадри Институти забон ва адабиёти
Рӯдакии АМИТ

Нарзикулова Х.

Суроға:734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21

Телефон: (+992) 227 27 52

“07” апрели соли 2023

“ТАСДИҚ МЕКУНАМ” :
Директори Институти забон ва
адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ,
доктори илми филология, профессор
Шарифзода Ф.Х.

“-13-” соли 2023

ХУЛОСАИ ШУРОИ ОЛИМОНИ ИНСТИТУТИ ЗАБОН ВА АДАБИЁТИ БА НОМИ РҶДАКИИ АМИТ

Диссертатсияи Гулова Маъмура Нуровна тахти унвони “Номи рустаниҳо дар лаҳчаҳои ноҳияи Айнӣ: ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохторӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 - Забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст. Қори диссертатсионӣ дар шӯбаи забони тоҷикии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ иҷро карда шудааст.

Гулова Маъмура Нуровна факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро соли 2005 бо касби “Филолог. Муаллим” аз рӯи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик бо дипломи аъло хатм кардааст. Солҳои 2005-2009 дар зинаи аспирантура аз рӯи ихтисоси забоншиносии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ таҳсил намудааст. Роҳбари илмии Гулова М.Н. номзади илми филология, дотсент, мудири кафедраи забонҳои хориҷии Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон Носиров Сабур Музаффарович мебошад.

Мавзуи диссертатсия дар Шурои илмии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ дар таърихи 29. 11. 2019, қарори № 8 тасдиқ карда шудааст.

Муҳтавои асосии диссертатсия дар 5 мақолаи муаллиф дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия, КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар маводи илмӣ инъикос ёфтааст.

Диссертатсияи Гулова Маъмура Нуровна дар мавзуи “**Номи рустаниҳо дар лаҳчаҳои ноҳияи Айнӣ: ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохторӣ**” дар ҷаласаи шӯбаи забони тоҷикии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ аз 7-уми апрели соли 2023, суратҷаласаи № 4(23) баррасӣ ва ба ҳимоя тавсия шудааст.

Диссертатсия дар ҷаласаи васеи Шурои олимони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ бо иштироки муқарризи ҳолис – номзади илми филология Қаҳҳоров М.М. (тақризи муқарризи ҳолис -

доктори илми филология, профессор, узви вобастаи АМИТ Султон Ҳ.Б.-ро котиби илми Шуро Муҳаммадхоҷаева Р.А. кироат намуд) ва худи диссертант муҳокима гардид. Аз маърузаи диссертант ва саволу ҷавобҳо, тақризи муқарризони холис ва муҳокимаи диссертатсия

чунин натиҷагирӣ карда шуд:

Диссертатсия ба таҳқиқи хусусиятҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохтори вожаҳои ифодакунандаи номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ баҳшида шудааст. Дар он хусусиятҳои забони калимаҳои ифодакунандаи номи наботот, аз ҷумла дарахтон, буттаҳо, гиёҳу алафҳои худрӯй, зироатҳои ғалладонагӣ, лӯбиёҳои ва сабзавот дар лаҳҷаҳои яке аз минтақаҳои кӯҳсори ҷумҳурӣ – ноҳияи Айнӣ мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Таҳқиқоти мазкур дар пояи пажӯишҳои забоншиносии муҳаққиқонуэроншиносони тоҷик ва русу аврупоӣ бо истифода аз манбаҳои муътамад ва муътабар анҷом шудааст.

Бо назардошти он ки таҳқиқи таркиби луғавӣ, аз ҷумла омӯзиши луғати марбут ба олами рустаниҳо наметавонад дар алоҳидагӣ, танҳо дар ҷаҳорҷӯбаи забон сурат гирад, дар диссертатсия таърихи гузаштаи ноҳияи мавриди пажӯиш, хусусиятҳои таърихиву этнографии он, омилҳои ҷамъиятиву сиёсӣ ва падидаҳои дигар вобаста ба ҳаёти мардуми минтақа ба таври мухтасар баррасӣ гардидаанд.

Воқеан, лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ арзишмандтарин ёдгори пешиниёну гузаштагони мо мебошанд ва ҳар гуна талош дар самти омӯзиши онҳо гоме аст дар масири омӯзиши ҷанбаҳои гуногуни таърихи ин миллат ва тақвияту ҳифз ва пӯёии забони он, ки муҳимтарин василаи эҷоди ваҳдат ва ҳамдили мардуми сарзамин ба ҳисоб меравад.

Ҳамин аст, ки дар баҳши лаҳҷашиносии илми забоншиносии тоҷик солҳои охир ба масъалаи омӯхтани таркиби луғавии лаҳҷаҳо диққати махсус дода мешавад.

Аз давраи оғози омӯзиши васеи луғати лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ, ки ба солҳои панҷоҳуми қарни гузашта рост меояд, то ба имрӯз таркиби луғавии якҷанд лаҳҷаи забони тоҷикӣ ба таври алоҳида мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Бо вучуди ин, лексикаи теъдоди зиёди лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ ҳанӯз ба таври мукамал омӯхта нашудааст, ки лексикаи лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ аз ҷумлаи онҳост.

Бояд гуфт, ки лексикаи шеваҳои ноҳияи Айнӣ аз ҷанд ҷиҳат ҷолиб ва қобили тавачҷуҳи махсус аст.

Якум, ин ки ноҳия дар гузашта яке аз минтақаҳои суғднишин буд ва дар гуфтори мардумони он лексикаи суғдӣ бештар маҳфуз мондааст, зеро мувофиқи маълумотҳо, агар лаҳҷаҳои суғдӣ дар шаҳрҳои марказии

Осиёи Миёна ва атрофи онҳо то асри X арзи вучуд карда бошанд, дар Болооби Зарафшон то асрҳои XII-XIV боқӣ мондаанд ва фақат пас аз асри XIV ҷойи онҳоро забони тоҷикӣ фаро гирифтааст.

Дуюм, ин ки дар таркиби луғавии шеваҳои ноҳияи мавриди назар калимаҳои классикӣ, яъне воҳидҳои луғавие, ки бо гузашти рӯзгор аз забони адабӣ хориҷ шудаву дар лаҳҷаҳо боқӣ мондаанд, зиёд ба назар мерасанд.

Сеюм, дар ноҳияи Айнӣ, чун дар Кӯҳистони Мастҷоҳ ва баъзе аз навоҳии кӯҳистон таркиби миллии аҳоли ягона аст. Дар ин минтақаи кишвар танҳо тоҷикон зиндагӣ ба сар мебаранд ва мардум бо забонҳои дигар, хусусан бо забону лаҳҷаҳои туркӣ ва русӣ, танҳо берун аз ҳудуди ноҳия дучор меояд.

Дар раванди омӯзиши забони тоҷикиву лаҳҷаҳои он ба назар гирифтани масъалаҳои дар боло ёдрасшуда хело муҳим мебошанд.

Таркиби луғавии шеваҳои ноҳияи Айнӣ чун ҳар як лаҳҷаи дигари забони тоҷикӣ аз қабатҳои гуногуни луғавӣ иборат мебошад, ки яке аз онҳоро луғати марбут ба олами наботот ташкил медиҳад.

Ноҳияи Айнӣ аз минтақаҳои кӯҳсори ҷумҳурӣ аст ва олами набототи он ниҳоят бою рангин мебошад, вале мувофиқи маълумоти мутахассисони соҳаи рустанипарварӣ, мутаассифона, бо сабабҳои гуногун, аз ҷумла ҷангалбуриҳои аз меёр зиёди мардум, ба миқдори зиёд ва нодуруст ҷамъоварӣ намудани рустаниҳои доругиву ғизоӣ, алафдаравии пеш аз муҳлат, нодуруст ҷаронидани ҷорво ва ғайра майдони сабзиши баъзе рустаниҳо кам гардидаанд ва қисме аз рустаниҳо ҳатто ба дараҷаи нестӣ расидаанд. Дар ин доира тасмим гирифта шудааст, ки таркиби луғавии ноҳияи мавриди назар маҳз дар мисоли калимаҳои ифодакунандаи номи наботот мавриди таҳқиқ қарор дода шавад.

Ҳамин тариқ, лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ аз ҷумлаи лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ мебошанд, ки соҳти грамматикӣ, бахусус таркиби луғати он мавриди таҳқиқи махсус қарор нагирифтааст ва диссертатсияи Гулова Маъмура Нуровна метавонад барои дар оянда анҷом додани тадқиқотҳои бунёдӣ дар заминаи ин лаҳҷа роҳ боз намояд ва дар ихтиёри забоншиносии тоҷик маводи пуарарзиш вогузор созад.

Мақсади аслии таҳқиқи диссертатсионӣ ва вазифаи дарпешгузоштаи муаллиф аз тасвири ҳолати имрӯзаи вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ иборат мебошад.

Таҳқиқоти мазкур нисбат ба таҳлили мавзӯҳои лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ равшанӣ меандозад, ки барои ба ҳадафҳои дарпешгузошташуда иҷрои вазифаҳои зеринро тақозо менамояд:

- ошноӣ бо шароити ҷуғрофӣ ва хусусиятҳои таърихиву этнографии минтақаи мавриди омӯзиш;

- чамъоварӣ, гурӯҳбандӣ ва ҳифзи вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо аз лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ;

- муайян намудани роҳҳои пайдоиш ва рушди вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо, ки аз лаҳҷаҳои минтақаи мавриди омӯзиш чамъ оварда шудаанд;

- муайян намудани ҳудуди паҳншавӣ ва дараҷаи истифодаи вожагони ифодакунандаи номи растаниҳо дар дохили лаҳҷаҳои минтақаи мавриди омӯзиш;

- муайян намудани сохтори вожагони ифодакунандаи номи растаниҳо дар лаҳҷаҳои минтақаи мавриди омӯзиш;

- муқоисаи баъзе падидаҳои лексикологии лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ бо лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ.

Муаллиф дар кори диссертатсионӣ нуктаҳои асосиро ба ҳимоя пешниҳод кардааст, ки дар илми забоншиносии тоҷик, бахусус бахши лаҳҷашиносии он, аҳаммияти муҳим ва арзиши баланд доранд.

Навгонии илмӣ таҳқиқ. Навгонии илмӣ диссертатсия дар он ифода меёбад, ки он ба таҳқиқи монографияи вижаи лексикаи яке аз лаҳҷаҳои ҳанӯз омӯхтанашудаи забони тоҷикӣ - лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ бахшида шудааст. Дар диссертатсия дар заминаи лаҳҷаҳои ноҳия пайдоишу рушд, ҳудуди паҳншавӣ ва қолабҳои калимасозии вожагони ифодакунандаи номи рустаниҳо муайян карда шудаанд.

Таҳқиқи диссертатсионӣ мазкур аз ҷиҳати мавзӯи интихобшуда, масъалагузориҳо, усул, равишҳои таҳқиқ ва ҳулосаву натиҷагириҳо аҳаммияти махсуси илмиро соҳиб аст.

Баррасии диссертатсия, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда таҳлилу баррасиҳо, муҳокимаю назарсанҷиҳо, асосноккунии андешаҳои баёншуда аз саҳми шахсии довталаб дарак медиҳанд.

Диссертант зимни таҳқиқи диссертатсия ба пажӯҳишу таҳқиқот, осори илмӣ олимони забоншиносии маъруфи ватаниву хоричӣ, ки ба масъалаҳои муҳими забоншиносӣ, бахусус қисми шевашиносии он бахшида шудаанд, таъя намудааст.

Ҳамчунин, зимни муқоисаи ин ё он падидаи лексикӣ лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ бо лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ аз фарҳангҳои мавҷудаи лаҳҷавӣ ва маводи корҳои таҳқиқотӣ, ки вобаста ба лексикаи лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ анҷом дода шудаанд, истифода шудааст.

Дар диссертатсия воҳидҳои луғавии ифодакунандаи номи олами наботот ва мафҳумҳои ба онҳо алоқаманд, ки дар гуфтори мардумони ноҳияи Айнӣ истифода мешаванд, мавриди баррасиву таҳлил қарор гирифтааст.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ дар он ифода меёбад, ки диссертатсия барои таҳқиқоти минбаъдаи марбут ба гурӯҳҳои мавзуии таркиби луғавии забони тоҷикиву лаҳҷаҳои он метавонад ба сифати сарчашмаи боэътимод хизмат намояд. Инчунин, натиҷаҳои он ҳангоми омӯзиши гурӯҳҳои мавзуии таркиби луғавии лаҳҷаҳои дигари забони тоҷикӣ метавонанд истифода шаванд.

Қарорди натиҷаҳои мавриди пажӯҳиш қароргирифта дар шакли мақолаҳои илмӣ ва хулосаву тавсияҳои илмӣ собит менамоянд, ки дар он хусусиятҳои луғавию маъноӣ ва сохтори таркиби луғавии яке аз лаҳҷаҳои ҳанӯз омӯхтанашудаи забони тоҷикӣ – лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ дар мисоли воҳидҳои луғавии ифодакунандаи номи наботот бори нахуст мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор гирифтаанд ва натиҷаҳои он дар ҳалли баъзе масъалаҳои марбут ба умумияту тафовути системаи лексикаи лаҳҷаву шеваҳои забони тоҷикӣ мусоидат карда метавонад.

Маводи диссертатсия ҳамчунин, барои таҳияи дастурҳои таълимӣ оид ба лексикология ва тадвини фарҳанги мукаммали лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ метавонад мавриди истифода қарор дода шавад.

Мавзуи диссертатсия ба доираи мавзӯ ва масъалаҳои таҳқиқии шиносномаи ихтисоси илмии дарёфтшаванда мутобиқ аст.

Диссертатсия дар доираи қорҳои илмӣ-таҳқиқии шӯбаи забони тоҷикии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ таълиф шудааст.

Автореферати диссертатсия ва мақолаҳои нашрнамудаи муаллиф муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос менамоянд.

Хулоса, Шурои олимони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ қори диссертатсионии Гулова Маъмура Нуровнаро қори илмӣ-таҳқиқии муҳим, арзишманд ва баанҷомрасида меҳисобад. Диссертатсия ва автореферати Гулова М.Н. дар мавзуи **“Номи рустаниҳо дар лаҳҷаҳои ноҳияи Айнӣ: ҷанбаҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохторӣ”** барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология бо шиносномаи илмии 10.02.01 - Забони тоҷикӣ ба талаботи бандҳои 31-35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқат дошта, Шурои олимони дар асоси тақризи мусбат ва баромади муқарризи холис – номзади илми филология, дотсент Қаҳҳоров М.М. онро ба

баррасии Шурои диссертациони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ 6D.KOA-067 барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 - Забони тоҷикӣ тавсия менамояд.

Хулоса дар ҷаласаи васеи Шурои олимони Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ қабул гардид.

Иштирок доштанд: аз 15 аъзои Шурои олимони 12 нафар.

Натиҷаи овоздиҳӣ: “тарафдор” – 12 нафар, “зид” - нест, “бетараф” - нест, қарори №5, аз 12.06.2023.

**Раиси Шурои олимони
Котиби илмии Шуро**

Шарифзода Ф.Х.
Муҳаммадхочаева Р.А.

Муқарризони ҳолис:

доктори илми филология, профессор,
сарҳодими шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва
истилоҳоти ИЗА, узви вобастаи АМИТ

Султон Ҳ.Б.

номзади илми филология, дотсенти
кафедраи забонҳои ДДТТ

Қаҳҳоров М.М.

Имзоҳои Шарифзода Ф.Х., Султон Ҳ.Б.

ва Муҳаммадхочаева Р.А.-ро тасдиқ мекунам:

Нозири калони кадрҳои Институти забон
ва адабиёти ба номи Рӯдакии АМИТ
Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21
Телефон: (+992) 227 29 07

E-mail: iza.rudaki@gmail.com

“12” июни соли 2023

Нарзикулова Ҳ.М.

Имзои Қаҳҳоров Масъудро тасдиқ мекунам:

Сардори шӯъбаи кадрҳои Донишгоҳи
давлатии тичорати Тоҷикистон,
Суроға: 734061, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, кӯчаи Дехотӣ 1/2

Телефон: +992 (37) 234 83 46

E-mail: mail@ddtt/tj : tguk@mail/ru

“12” июни соли 2023

Сироҷиддин Пирзода